

Цитування:

Мазур Б. М. Сучасне мистецтво як інструмент формування свідомості суспільства. *Мистецтвознавчі записки*: зб. наук. праць. Вип. 37. Київ: ІДЕЯ ПРИНТ, 2020. С. 34-37.

Mazur B. (2020). Contemporary art as a tool for shaping the consciousness of society. *Mystetstvoznavchi zapysky*: zb. nauk. prats', 37, 34-37 [in Ukrainian].

*Мазур Богдан Миколайович,
Народний художник України,
доцент кафедри скульптури
Національної академії образотворчого
мистецтва і архітектури*

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-6231-8941>

СУЧАСНЕ МИСТЕЦТВО ЯК ІНСТРУМЕНТ ФОРМУВАННЯ СВІДОМОСТІ СУСПІЛЬСТВА

Мета статті полягає в аналізі сучасного мистецтва як одного з інструментів системи формування свідомості суспільства. **Методологія** дослідження містить загальнонаукові теоретичні методи аналізу, синтезу та абстрагування, що дозволило простежити формування та розвиток мистецтва, а також використанні методу порівняльного аналізу та історико-культурного підходу, що сприятиме виявленню основних інструментів формування свідомості особи та суспільств. **Наукова новизна** статті визначається у дослідженні теоретичних і практичних аспектів сучасного мистецтва його розвитку, впливу на формування свідомості суспільства, суспільно-культурну свідомість та розвиток культурного середовища загалом. **Висновки.** У результаті дослідження встановлено, що сучасне мистецтво прагне формувати моду, мода впливає на спосіб життя особи та на світогляд свідомості суспільства та споживання. Сучасне мистецтво, а саме автор твору, в свою чергу, може займатися художнім навішуванням ярликів, демонізувати одних і звеличувати інших, а частина аудиторії переймає його погляди, навіть не цікавлячись історією та теорією мистецтва. Сучасне мистецтво – це найчастіше протест, бунт автора, відповідь усталеним нормам, стереотипам, перевірка суспільної моралі, а основна маса громадян, як і раніше, дотримується консервативних поглядів, та є далека від вивчення мистецтвознавчих тонкощів. Відповідно, діячі сучасного мистецтва в Україні в різні періоди її історії були співаками та художниками революцій, нехай дехто й розуміли згодом всю трагічність такого шляху, просування нового та малозрозумілого. Сьогодні сучасна людина живе так, ніби занурена в певну мистецьку атмосферу, яка є одним із інструментів формування її психіки, світогляду (свідомим та несвідомим, які взаємодоповнюють свої дії) та формування свідомості суспільства взагалі.

Ключові слова: мистецтво, сучасне мистецтво, митець, суспільство, формування свідомості суспільства, суспільно-культурна свідомість.

Мазур Богдан Николаевич, Народный художник Украины, доцент кафедры скульптуры Национальной академии изобразительного искусства и архитектуры

Современное искусство как инструмент формирования сознания общества

Цель статьи заключается в анализе современного искусства как одного из инструментов системы формирования сознания общества. **Методология исследования** включает общенаучные теоретические методы анализа, синтеза и абстрагирования, что позволило проследить формирование и развитие искусства, а также использовании метода сравнительного анализа и историко-культурного подхода, который будет способствовать выявлению основных инструментов формирования сознания личности и обществ. **Научная новизна статьи** определяется в исследовании теоретических и практических аспектов современного искусства его развития, влияния на формирование сознания общества, общественно-культурное сознание и развитие культурной среды в целом. **Выводы.** В результате исследования установлено, что современное искусство стремится формировать моду, мода влияет на образ жизни человека и на мировоззрение сознания общества и потребления. Современное искусство, и сам автор произведения, в свою очередь, может заниматься художественным навешиванием ярлыков, демонизировать одних и превозносить других, а часть аудитории принимает его взгляды, даже не интересуясь историей и теорией искусства. Современное искусство – это чаще всего протест, бунт автора, ответ устоявшимся нормам, стереотипам, проверка общественной морали, а основная масса граждан, по-прежнему придерживается консервативных взглядов, и является далека от изучения искусствоведческих тонкостей. Соответственно, деятели современного искусства в Украине в разные периоды ее истории были певцами и художниками революций, пусть некоторые и понимали впоследствии всю трагичность такого пути, продвижение нового и малопонятного. Сегодня современный человек живет так, будто погружен в определенную художественную атмосферу, которая является одним из инструментов формирования его психики, мировоззрения (сознательным и бессознательным, которые взаимодополняют свои действия) и формирование сознания общества в целом.

Ключевые слова: искусство, современное искусство, художник, общество, формирование сознания общества, общественно-культурное сознание.

Mazur Bogdan, People's Artist of Ukraine, Associate Professor of Sculpture, National Academy of Fine Arts and Architecture

Contemporary art as a tool for shaping the consciousness of society

The purpose of the article is to analyze contemporary art as one of the tools of the system of forming the consciousness of society. **The methodology** includes general scientific theoretical methods of analysis, synthesis, and abstraction, which made it possible to trace the formation and development of art, as well as the use of the method of comparative analysis and the historical and cultural approach, which will help to identify the main tools for the formation of the consciousness of the individual and societies. **The scientific novelty** of the article is determined in the study of the theoretical and practical aspects of contemporary art of its development, its influence on the formation of the consciousness of society, social and cultural consciousness, and the development of the cultural environment in general. **Conclusions.** As a result of the study, it was found that contemporary art seeks to shape fashion, fashion affects the way of life of a person and the worldview of consciousness of society and consumption. Contemporary art, and the author of the work himself, in turn, can engage in artistic labeling, demonize some and extol others, and part of the audience accepts his views, without even being interested in the history and theory of art. Contemporary art is most often a protest, an author's revolt, a response to established norms, stereotypes, a test of public morality, and the bulk of citizens still adhere to conservative views and are far from studying art history subtleties. Accordingly, figures of contemporary art in Ukraine at different periods of its history were singers and artists of revolutions, even if some later understood the tragedy of such a path, the advancement of a new and obscure one. Today, a modern person lives as if he is immersed in a certain artistic atmosphere, which is one of the tools for the formation of his psyche, worldview (conscious and unconscious, which complement their actions), and the formation of the consciousness of society as a whole.

Key words: art, contemporary art, artist, society, the formation of the consciousness of society, social and cultural consciousness.

Актуальність теми дослідження. Аналізуючи сучасний стан українського мистецтва, розуміємо, що мистецтво представляє певну політику у своїй власній сфері, то є додатковим естетичним актом до самої політики. Мистецтво саме по собі створює міцну завісу від бездуховності, байдужості, аморальності в суспільстві. Людина, вихована мистецтвом, для якої з дитинства створено відповідне середовище, має інше бачення світу, різні точки зору, вищі орієнтири. Мистецтво не тільки збагачує повсякденне існування людини, воно створює новий вимір людського існування - «світ мистецтва».

Характерними особливостями сучасного українського мистецтва є те, що воно знаходиться у полінаціональному просторі, формує світогляд народу, є інструментом впливу на свідомість людини та суспільства, є засобом вдосконалення людини, її моральних, духовних, культурних, інтелектуальних та соціальних аспектів, що сприяє на гармонізацію особистості. Саме мистецтво зберігає в собі усі ті найцінніші складові, які зберігають національну ідентичність та формує свідомість суспільства. Мистецтво є джерелом творення історії країни чи нації, дитям своєї епохи, та надбанням наступних поколінь.

Мета статті – проаналізувати сучасне мистецтво як одного з інструменту системи формування свідомості суспільства.

Стан наукової розробки. Аналіз наукових досліджень засвідчує, що дослідження на тему сучасне мистецтво як інструмент формування свідомості суспільства є предметом дослідження філософських, політологічних, культурологічних, психологічних, соціологічних і педагогічних наук і досліджувалась з різних точок зору багатьма вітчизняними та зарубіжними науковцями : Г. Дворцева, О. Животкова, О. Мкртічян, Н. Мусієнко, О. Оленіна, А. Покотило, В. Ривліна, Л. Савчин, Ю. Соловійова, Л. Турчак, О. Цугорка, О. Федорук та інші. Незважаючи на наявність

різносторонньої кількості наукових досліджень питання розвитку сучасного мистецтва в Україні як інструменту формування свідомості суспільства після проголошення незалежності 1991 року є малодослідженим.

Виклад основного матеріалу. Сучасне мистецтво, самовираження, як і будь-яка діяльність, впливає на формування особистості та суспільства. Про тісний зв'язок мистецтва і суспільства сказано і написано дуже багато, цей зв'язок мав місце ще в античні часи, коли скульптори і художники формували героїчні образи правителів, відбивали їх подвиги та перемоги. Пізніше мистецтво стало не лише вихвалити, але і викривати, паплюжити тих чи інших діячів або їх ідеології, тощо. Автори не тільки відображають світ для нащадків, а й сприяють формуванню сучасності, дають оцінку і пропонують своє бачення. Сучасне мистецтво є частиною естетичної та етичної парадигми, матеріалізує дух часу в тих чи інших роботах, тому не залишається осторонь від злободенної проблематики.

Так, О. В. Животкова зазначає, що «мистецтво – це фундамент світогляду, основні культурні засади особи. Протягом багатьох віків у європейському мистецтві панували певні сталі традиції, які були вираженням внутрішнього світу білої людини. Мистецтво, яке виникло разом з людиною, постійно розвивається, знаходить нові форми вираження. А це потребує своєчасного осмислення та аналізу» [2].

Тобто на кожному витворі мистецтва лежить відбиток часу. Зокрема, А. Покотило зазначає, що: «в мистецтві втілюється синтетична цілісна картина взаємовідносин людини з її оточенням. Саме тому в системі культури воно займає ключову позицію, як той центр, та результуюча, котра фіксує сукупний вплив на людину всіх інших сторін і аспектів її життєдіяльності. Художник – син свого часу. Політика неминуче присутня в естетичних ідеалах,

уявленнях про життя, про творчість. Присутня вона і як певна емоційна, життєстверджуюча або песимістична домінанта» [5].

Сучасне мистецтво ніби піднімається над своєю епохою, над соціальними та культурними потребами. З цього приводу, Л. Савчин зазначає, що: «мистецтво є могутнім фактором соціального розвитку, уможливило представляти якісну характеристику суспільного життя, уособлювати в собі специфічний спосіб людської життєдіяльності, що зафіксовано в результатах творчої праці та соціокультурних норм [7]. Так, О. Федорук у своєму дослідженні зазначає, що : «сучасне мистецтвознавство на понятійному рівні охоплює панорамно означений спектр історично-теоретичних досліджень, де відповідно до потреб сучасної мистецької практики і паралельно до мистецтвознавчої наукової практики узагальнюються, аналізуються спостереження в цілому розвитку української художньої культури» [9]. Мистецтво направлено як на суспільство в цілому, так і на окрему людину, будучи інструментом його формування. За словами Г. Дворцева, «мистецтво виступає як могутній засіб впливу на духовний світ людини й, насамперед, на формування її культурно-морального образу. Цю свою функцію мистецтво виконує не у формі прямої дидактики, а шляхом художнього повноцінного втілення морально-естетичного ідеалу через всю складну систему художньої образності впливаючи на розум, волю й почуття людини» [1].

Мистецтво відіграє вагомий роль у політичному житті держави. Зокрема, три революції гідності: революція на граніті (з 2 по 17 жовтня 1990 року), помаранчева революція (листопад – грудні 2004 року) та революція гідності (з 30 листопада 2013 до лютого 2014 року) знайшли своє відображення в музиці, поезії, літературі, живописі, скульптурі, кіно, театрі, графіці, фотомистецтві, мистецтві плакату, інсталяції, дизайні, перформанс: піаніно, інструмент свободи тощо. Щодо впливу революцій на сучасне мистецтво, Наталя Мусяченко в своєму дослідженні «Мистецтво майдану дослідження з соціокультурної антропології» зазначає, що «світова гуманістика ще довго переосмислюватиме й аналізуватиме цивілізаційні злами в Європі на початку ХХІ ст., які пройшли по Україні. Мистецтво допоможе розкрити їх у властивій йому різноманітності форм. Саме єдність наукового аналізу та мистецького бачення дадуть вірний підхід до розуміння подій в Україні взимку 2013-2014, які по-новому окреслили модерне розуміння Європи» [3].

Щодо впливу інновацій на сучасне мистецтво України, науковець та практик Олександр Цугорка, розмірковуючи над тим, як змінився акцент у мистецтві та стверджує, що: «інноваційні види мистецтва, використовуючи всі засоби і можливості кіберкультури, одразу мали протиставити собі все інше мистецтво – традиційне. Водночас

спостерігається зворотна тенденція: завдяки інноваціям сучасне мистецтво стало ще більш відкритим, а відтак воно змушене розвиватися в контексті всіх мистецьких пошуків – і традиційних, і новітніх – та активно взаємодіяти і впливати на них» [11].

Сучасне мистецтво може впливати на інноваційний розвиток держави та і на її політику, використовуючи всі види реклами, яка є складовою мистецтва, та здійснює вплив на формування свідомості українського суспільства. З цього приводу О. Оленіна зазначає : «сьогодні відбувається процес безперервного збільшення пропагандистського навантаження не тільки на політичну рекламу, але й на всю рекламну діяльність. У сучасній рекламі явно проступають ідеологічні риси. Вона перетворюється з інструмента торговельної інформації в інструмент політики, фактично стаючи складовою частиною політичної пропаганди» [4]. Варто зауважити, що саме ж рекламне мистецтво у вигляді передвиборних агітаційних матеріалів, рідко залишається в історії, та носить тимчасовий, контекстний характер.

У мистецтві завжди прямо або побічно виражені особистість і її соціальне оточення, відбувається свого роду перехід від мікросередовища (індивід) до макросередовища (суспільство). На думку Лесі Турчак, саме «після здобуття незалежності в Україні формуються нові принципи культуротворення, для яких характерна творча різноспрямованість, нові мистецькі концепції та засоби художнього вираження» [9].

Мистецтво займає значну роль в системі наукових досліджень. Зокрема, Олександра Федорук з цього питання зазначає наступне: «мистецтвознавча наука в системі гуманітарних знань консолідує здобутки, досягнення різних видів мистецтв. Її динаміка репрезентована усталеними теоретико-історичними відгалуженнями й розвиваються в руслі тих завдань, які сьогодні стоять комплексно перед українською культурою та її мистецькими різновидами, що в свою чергу, опосередковано взаємопов'язано з постановами держави щодо культури та презентацією культури в соціальному середовищі як на теренах країни, та і, відповідно до престижних пріоритетів держави, за її межами» [10].

Важливо зазначити, що до початку ХХІ століття в Україні є група митців, які займаються не стільки мистецтвом в класичному плані, скільки експериментами провокаційного характеру. Стосується це образотворчого мистецтва, скульптури, кінематографії, театру, фотографії, музики, поезії тощо. На жаль, депресивне, що заперечує авторитети і зневажає класичні канони мистецтва стало зводитися в норму.

Отже, сучасне мистецтво – це засіб від самотності, «відчуження», так як воно здатне «вести» видимий і невидимий діалог. Мистецтво – це завжди співтворчість автора і реципієнта. Будь-

який твір мистецтва є колективна творчість, при цьому мистецтво здатне формувати в людині почуття соціальної спільності.

Висновки. Таким чином, «українське мистецтво, що формувалося протягом століть, відбиваючи духовний світ народу, його ментальність, завжди відрізнялося значним морально-естетичним потенціалом» [8, 4]. Однак, визначити усі функції мистецтва не є можливим не тільки через їх багатогранність, але й тому, що функціональна структура мистецтва не є постійною і незмінною. На розвиток та напрями мистецтва впливають ряд чинників, зокрема : економічні, соціальні, екологічні, соціальні тощо завдяки яким воно трансформується, міняє акценти, при цьому зберігаючи початкові елементи та національну ідентичність. Сьогодні мистецтво в Україні є багатошарове, рухливе, яке акумулює естетичні, екологічні, соціальні, політичні, історико-культурні, ідеологічні, технологічні, моральні та психологічні напрями, та є інструментом формування свідомості сучасного суспільства.

Література

1. Дворцева Г. В. Роль мистецтва у формуванні образу людини культури у студентської молоді. URL : <http://oaji.net/articles/2014/690-1396861947.pdf> (дата звернення: квітень 2020).
2. Животкова О. В. Мистецтво як форма вираження свідомості суспільства. Вісник ХДАДМ. 2008. №5. С. 38-41. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/had_2008_5_6 (дата звернення: квітень 2020).
3. Мусієнко Н. Мистецтво Майдану: дослідження з соціокультурної антропології. *МІСТ: Мистецтво, історія, сучасність, теорія*. 2014. Вип. 10. С. 155-192. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Mist_2014_10_13 (дата звернення: квітень 2020).
4. Оленіна О. Ю. Мистецтво як фактор впливу на сучасні комунікативні практики. *Вісник Харківської державної академії дизайну і мистецтв. Мистецтвознавство. Архітектура*. 2009. № 2. С. 96-103. URL : http://nbuv.gov.ua/UJRN/had_2009_2_14 (дата звернення: квітень 2020).
5. Покотило А. Мистецтво і політика, або в полоні міфологізованої свідомості. *Образотворче мистецтво*. № 4. 2003. С. 28–33.
6. Ривліна В. М. Роль сучасного мистецтва як особливого типу комуніканта. *Наукові записки [Української академії друкарства]*. 2014. № 1-2. С. 65-72. URL : http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nz_2014_1-2_12(дата звернення: квітень 2020).
7. Савчин Л. М. Роль мистецтва у соціумі: вивчення дисциплін мистецького циклу у вузі. URL : <http://eprints.zu.edu.ua/2365/1/05slmmcv.pdf> (дата звернення: квітень 2020).
8. Соловійова Ю. О., Мкртічян О. А. Українське мистецтво в історичному вимір. *Навчально-методичний. Харків : Точка*, 2017. 89 с.
9. Турчак Л.І. Актуальні питання сучасного образотворчого мистецтва України. *Художня культура. Актуальні проблеми*. 2007. Вип. 4. С. 169-173. URL : http://nbuv.gov.ua/UJRN/khud_kult_2007_4_14 (дата звернення: квітень 2020).
10. Федорук О. Назрілі проблеми сучасного мистецтвознавства. *Актуальні проблеми мистецької практики і мистецтвознавчої науки*. 2009. Вип. 2. С. 151-

154. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/apmpmn_2009_2_41(дата звернення: квітень 2020).

11. Цугорка О. П. Використання інновацій у мистецьких практиках сучасності. *Вісник Національної академії керівних кадрів культури і мистецтв*. 2015. № 4. К. : Міленіум, 2015. С. 92-97. URL :<http://journals.uran.ua/visnyknakkkim/article/view/138436/135387>

References

1. Dvortseva, G.V. The role of art in shaping the image of human culture in student youth. Retrieved from: <http://oaji.net/articles/2014/690-1396861947.pdf> [in Ukrainian].
2. Zhyvotkova, O.V. (2008). Art as a form of expression of society's consciousness. *HDADM Bulletin*, 5, 38-41. Retrieved from: http://nbuv.gov.ua/UJRN/had_2008_5_6[in Ukrainian].
3. Musienko, N. (2014). The art of the Maidan: a study of socio-cultural anthropology. *CITY: Art, history, modernity, theory*, 10, 155-192. Retrieved from: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Mist_2014_10_13 [in Ukrainian].
4. Olenina, O.Y. (2009). Art as a factor influencing modern communicative practices. *Bulletin of the Kharkiv State Academy of Design and Arts. Art history. Architecture*, 2, 96-103. Retrieved from: http://nbuv.gov.ua/UJRN/had_2009_2_14
5. Pokotylo, A. (2003). Art and politics, or captive to the mythologized consciousness. *Fine Arts*, 4, 28–33 [in Ukrainian].
6. Rivlina, V.M. (2014). The role of contemporary art as a special type of communicator. *Scientific notes [Ukrainian Academy of Printing]*, 1-2, 65-72. Retrieved from: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nz_2014_1-2_12 [in Ukrainian].
7. Savchyn, L.M. The role of art in society: the study of disciplines of the art cycle in higher education. Retrieved from: <http://eprints.zu.edu.ua/2365/1/05slmmcv.pdf> [in Ukrainian].
8. Solovyova, Y.O., Mkrtychyan, O.A. (2017). *Ukrainian art in the historical dimension. Educational and methodical*. Kharkiv: Tochka [in Ukrainian].
9. Turchak, L.I. (2007). Current issues of modern fine arts of Ukraine. *Art culture. Actual problems*, 4, 169-173. Retrieved from: http://nbuv.gov.ua/UJRN/khud_kult_2007_4_14 [in Ukrainian].
10. Fedoruk, O. (2009). Mature problems of modern art history. *Actual problems of art practice and art history*, 2, 151-154. Retrieved from: http://nbuv.gov.ua/UJRN/apmpmn_2009_2_41 [in Ukrainian].
11. Tsugorka, O.P. (2015). The use of innovations in contemporary art practices. *Bulletin of the National Academy of Management of Culture and Arts. K.: Millennium*, 4, 92-97. Retrieved from: <http://journals.uran.ua/visnyknakkkim/article/view/138436/135387> [in Ukrainian].

Стаття надійшла до редакції 21.03.2020
Прийнято до друку 22.04.2020